

27.05.2024

Podcast jako forma komunikacji naukowej. Wstępne rozpoznanie

My, słuchacze i słuchaczki podcastów naukowych i upowszechniających naukę (choć można mieć uzasadnione wątpliwości, czy w przypadku podcastu są to kategorie rozłączne), jesteśmy głodni wiedzy. Szukamy racjonalnego i wspartego dowodami wyjaśnienia tego, co niewyjaśnione. Pragniemy czuć się kompetentni i świadomi zmian zachodzących w świecie, przełomów, szans na wyjście z kryzysów, dlatego słuchamy (dosłownie!) ekspertów i ekspertek.

Wśród nas są tacy, którzy chłoną wiedzę różnymi zmysłami, dając czasem odpocząć oczom po długiej lekturze, i tacy, dla których słuch jest głównym zmysłem poznawania świata. Tacy, którzy słuchają podcastów w drodze do pracy, i tacy, którzy słuchają wykładów lub dyskusji w formie podcastu, robiąc podczas ich słuchania notatki.

A dlaczego sami naukowcy i naukowczynie decydują się nagrywać podcasty, nie poprzestając na słowie pisanym i opublikowanym? Antropolog i propagator otwartości i dostępności nauki, podcaster i badacz wpływu podcastingu na wiedzę akademicką Ian M. Cook¹, w swojej książce *Scholarly podcasting. Why, What, How* (Abingdon 2023), zamieścił wywiady ze 101 naukowcami i naukowczyniami zajmującymi się podcastingiem. Wśród wielu zalet podcastingu naukowego (*scholarly podcasting*) doceniają oni m.in. pielęgnowanie zaangażowania słuchaczy i słuchaczek, kameralność odbioru treści, walory pedagogiczne i podnoszące kwalifikacje samych badaczy i badaczek, ale również otwartość nauki, której istotą jest nie tylko bezpłatny dostęp, ale także wprowadzanie do dialogu ze społeczeństwem i środowiskiem akademickim różnorodnych perspektyw i inspiracji badanymi tematami. To również zadanie sobie trudu, by mówienie o badaniach naukowych było jasne i zrozumiałe dla słuchacza i słuchaczki. Pozwala na takie uczestnictwo w procesie komunikacji, które znosi dystans wpisany w lekturę tekstu czytanego. Jak pisze Cook, „naukowcy mogą, i powiedziałbym, że powinni, być pomostem między trudnymi do zrozumienia badaniami produkowanymi w formie tekstowej a publicznością, która łaknie głębokiej, złożonej, ale przystępnej wiedzy”². Podcasty stają się zatem pełnoprawnym medium komunikowania wiedzy.

W innej książce, *Podcast or Perish: Peer Review and Knowledge Creation for the 21st Century*

(Bloomsbury Academic, 2024) Ian M. Cook, wspólnie z Lori Beckstead, Hannah McGregor, Lancem Dannem i Martinem Spinellim, proponuje nawet włączenie formy podcastu w proces recenzowania naukowego i zaliczania podcastów do dorobku naukowego ich autorów. Czy jest to możliwe?

„Dziki dziecko”

Nie bez znaczenia dla historii podcastu była z pewnością idea otwartości tej formy przekazu, wyrażona przez Podcast Standards – oddolną inicjatywę tworzenia standardów i praktyk, które wspierają i rozwijają otwarty ekosystem podcastów (*open podcasting*) zarówno dla słuchaczy i słuchaczek, jak i twórców i twórczyń³. Otwarty protokół RSS, używany do dystrybucji dźwięku od 2001 roku, umożliwia podcasterom swobodę tworzenia, udostępniania i zarabiania na swojej pracy bez ograniczeń, zaś słuchaczom podcastów — tworzenie spersonalizowanego przepływu treści i swobodę wyboru sposobu słuchania. Promowanie minimalnego zestawu otwartych standardów podcastów, które powinni wdrożyć wszyscy dostawcy usług hostingowych i aplikacji, zagwarantuje spójność tworzenia i korzystania z podcastów na wszystkich platformach.

„Odkąd powstał pierwszy kanał podcastowy, podcasting był nieco buntowniczym, dzikim dzieckiem – czytamy na stronie Podcast Standard. – Prostota połączenia RSS z plikami multimedialnymi dała licencję na nadawanie na całym świecie każdemu, kto posiadał podstawowy sprzęt do nagrywania i połączenie z Internetem”⁴. Podcast, jak „dziki dziecko”, buntuje się przeciwko skostniałym strukturom i ograniczeniom kreatywności w świecie nauki. Posiada niespotykany i różnorodny potencjał komunikacyjny.

Terminologiczny zamęt

To, czy podcast ma szansę stać się równouprawnioną formą komunikacji naukowej, zależy m.in. od tego, jak rozumiemy komunikację naukową i czym dla nas, słuchaczy i słuchaczek, ale także dla twórców i twórczyń oraz naukowców i naukowczyń, jest podcast naukowy. Wśród polskich prac o podcastingu naukowym nie mamy jeszcze odpowiednika publikacji takiej jak *Scholarly podcasting* Iana M. Cooka. Pozostaje nam zatem „czytanie między wierszami”. W pracach naukowych poświęconych podcastowi jawi się on co prawda jako nowa forma komunikacji, ale w marketingu⁵. Jest również postrzegany jako narzędzie dydaktyczne⁶ lub forma służąca promocji i dostępności instytucji kultury, np. bibliotek⁷. Sygnalizuje to jednocześnie, jakie możliwości i zalety badacze i badaczki dostrzegają w zjawisku podcastingu. Ich spostrzeżenia są częściowo zbieżne z poczynionymi przez autorów przywołanych tu anglojęzycznych prac. W podcastach widzą medium pozwalające nie tylko na skuteczną promocję i edukację, ale i na zwiększenie dostępności do wiedzy — rozumianej nie tylko jako obowiązek wobec osób ze szczególnymi potrzebami, ale przede wszystkim jako prawo i możliwość wyboru sposobu partycypowania w społecznym obiegu nauki, z uwzględnieniem szczególnych potrzeb i indywidualnych preferencji jej odbiorców.

Można odnieść wrażenie, że zarówno wśród badaczy i badaczek oraz twórców i twórczyń, jak i wśród słuchaczy i słuchaczek mamy do czynienia z pewnego rodzaju zamieszaniem terminologicznym. Podcastem naukowym nazywana jest zarówno audycja popularyzująca wiedzę, nagrana dyskusja naukowa dotycząca złożonego zagadnienia, jak i forma promocji wszelkich działań danej instytucji naukowej.

Warto również zadać sobie pytanie, kto, komu i jak komunikuje wiedzę i naukę? Możemy je promować, informując o najnowszym stanie wiedzy i/lub badaniach naukowych i czyniąc z podcastu rodzaj przewodnika, źródła wskazówek. Możemy wiedzę i naukę upowszechniać lub popularyzować (to drugie jest dla mnie pojęciem o węższym znaczeniu), zachęcać, czasem zalotnie, czasem prowokująco, a czasem obiecująco do czerpania z jej dobrodziejstw. Możemy także kierować swój podcast bezpośrednio do środowiska naukowego. I w każdym przypadku będziemy mieć do czynienia z podcastem naukowym...

Akademicki czy naukowy?

Oczekiwania słuchaczy wyrażone w tworzeniu list rankingowych podcastów naukowych są różnorodne⁸, a jednym z nich są “materiały podatne w przystępny sposób, doskonały warsztat w postaci ‘radiowego sznytu’ oraz pogłębionego researchu”⁹.

Nieco bardziej klarowną sytuację mamy w języku angielskim, który rozróżnia wspomniany już na początku i posiadający szersze znaczenie *scholarly podcast*¹⁰ i mniej znany w Polsce *academic podcast*¹¹ – dla naukowców i naukowiec. Powstają odrębne listy najlepszych zdaniem badaczy i badaczek *academic podcasts*, które pomagają poprawić umiejętność pisania tekstów naukowych, usprawnić przepływ pracy, zasięgnąć informacji o nowych technologiach i najnowszych osiągnięciach w swojej dziedzinie nauki, a także odnaleźć się wśród tematów związanych z karierą akademicką. Są również dla pracowników i pracowniczek akademickich sposobem omawiania kwestii związanych z ich osobistymi obszarami zainteresowań¹².

Wśród tego rodzaju „podcastów akademickich” warto wspomnieć m.in. *Distillations* – dla badaczy przestrzeni wspólnej nauk ścisłych i humanistycznych, *PhDivas*, wartościowy dla osób studiujących nauki społeczne lub humanistyczne, medycynę lub inżynierię, a zwłaszcza tych zainteresowanych feminizmem i wzmocnieniem pozycji kobiet, czy *The Allusionist* – podcast o języku i sposobach, w jakie słowa pomagają kształtować nasze życie, szczególnie pomocny dla profesorów i profesorek szukających sposobów na zwiększenie wpływu swoich wykładów i publikacji. Prócz nich na listach znalazły się jednak również *Anything but Silent* – seria podcastów wyprodukowana przez British Library i Eccles Center for American Studies, koncentrująca się na bibliotece jako miejscu wolności i wyobrażonej przestrzeni, wokół której tworzą się historie, czy *Microform* – podcast finansowanej przez DFG szkoły podyplomowej “Literatur- und Wissensgeschichte kleiner

Formen”, badający zakres i odmiany historii literatury i epistemologii małych form tekstowych.

Być może „podcast akademicki” przyjąłby się na gruncie polskim, gdyby nie fakt, że nazwa ta zarezerwowana jest już dla podcastu studentów i studentek Wydziału Ekonomicznego UMCS i członków i członkiń Koła Naukowego Ekonomistów UMCS¹³, promującego wiedzę z zakresu ekonomii i biznesu. Mówiąc już jednak poważniej, *academic podcast* nie zadomowił się jeszcze na polskich platformach internetowych, choć do kilku wyżej wymienionych przyrównać można wielokrotnie nagradzane *Radio Naukowe*, którego dewizą są rozmowy „o nauce z naukowcami”, czy dorównujący mu poziomem merytorycznym *pulsar nadaje*. Bliższy założeniom *academic podcast* wydaje się *NAWA – Kierunek Nauka*, w którym badacze i badaczki, uczestniczący w programach Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, dzielą się ze słuchaczami i słuchaczkami swoimi doświadczeniami, jednocześnie informując, promując i udzielając wskazówek. Sami akademicy i academiczki przede wszystkim jednak w podcastach popularyzują naukę (*Przystanek #misjaUJ*, *Dwukropek badacz_ka*, *Copernicus*, *2historyków1mikrofon*). Formą pośrednią są *Trzy kwadransy z badawczą* – rozmowy z naukowcami Politechniki Warszawskiej, w przeważającej mierze dotyczące prowadzonych przez nich badań.

Podcast jako część dorobku naukowego

Trudno wyobrazić sobie świat podcastów naukowych bez pasjonatów i pasjonatek wiedzy i nauki: dr. Tomasza Rożka, autora podcastu *Nauka. To lubię*, Oli i Piotra Stanisławskich i ich podcastu *Crazy Nauka* czy *Świata w trzy minuty* Łukasza Jachowicza, *Klubu Ciekawych Wszystkiego* Hanny Marii Gizy, *Mrocznych Wieków* Michała Kuźniara czy *Historii arturiańskich* historyka Artura Wójcika. Ich inicjatywa i rola w promocji nauki jest oczywista i nieoceniona, podobnie jak wielu innych, których nie sposób tu wymienić.

Powróćmy jednak do pytania, czy podcast ma szansę zakorzenić się w środowisku naukowym na tyle, by włączyć go w proces recenzowania naukowego i zaliczać do dorobku naukowego? Szczególnie w Polsce, gdzie traktowany jest raczej jako forma popularyzacji i promocji wiedzy lub nauki?

Jest to możliwe, czego dowodzi finansowana przez Kanadyjską Radę Badań Nauk Społecznych i Humanistycznych sieć Amplify Podcast Network, mająca na celu zachęcanie do współpracy i eksperymentowania z wykorzystaniem podcastów naukowych. Pracując nad publikacją w „diamentowym”, otwartym i bezpłatnym dla autorów i czytelników czasopiśmie *Kairos: A Journal of Rhetoric, Technology, and Pedagogy*, członkowie i członkinie projektu Amplify zbadali praktyki podcastingu jako alternatywnego narzędzia online do dzielenia się badaniami, a swoją powstałą w oparciu o badania publikację *Why Podcast?* poddali otwartej recenzji.

Why Podcast? to trzyczęściowy miniserial podcastowy i zarazem tekst internetowy, będący próbą odpowiedzi na pytania, dlaczego podcasting nadaje się do komunikacji wiedzy naukowej i jakie otwiera nowe możliwości, szczególnie dla

tych, którzy są zainteresowani publicznie dostępną lub zaangażowaną społecznie nauką. Recenzowany podcast (recenzentów zaproszono do udziału w nagraniu audio, a recenzję załączono do publikacji) opatrzone również transkrypcją i odniesieniami naukowymi.

Niewykluczone, że w wyniku transferu międzynarodowego i kulturowego forma ta przyjmie się i na polskim gruncie. Wszak zanim pojawiły się polskie podcasty, wielu słuchaczy swoje pierwsze doświadczenia zdobyło z podcastami w innym niż polski języku.

Podcasty niewątpliwie mogą wpłynąć na sposób myślenia o pracy naukowej. Zmiany dokonują się na naszych oczach i są na tyle dynamiczne, że warto zaryzykować nowe spojrzenie na wspomniane zamieszanie terminologiczne. Być może wówczas dostrzeżemy w nim przejaw otwartości i dostępności, egalitaryzmu w komunikacji naukowej, czyli stawiania podcastów tworzonych przez pasjonatów i pasjonatki oraz dziennikarzy i dziennikarki na równi z podcastami instytucji naukowych? Spojrzymy na podcasty jak na szansę znalezienia wspólnego języka przekazu i nobilitacji tak potrzebnej, a do niedawna niedocenianej promocji nauki i wiedzy? Może nie są to zbyt wysokie oczekiwania wobec „dzikiego dziecka” wychowywanego na gruncie polskim?

-
1. Ian M. Cook – kierownik inicjatywy edukacyjnej dla uchodźców Open Learning Initiative (OLive), Budapeszt, Uniwersytet Środkowoeuropejski (CEU); zob. także: <https://www.drianmcook.net/>; allegralaboratory.net. Zob. także: *The future of scholarly podcasting can still be whatever we want it to be* | Impact of Social Sciences (lse.ac.uk).
 2. W oryginale: „Rather scholars can, and I would say should, be the bridge between difficult-to-comprehend research produced in text form and publics who hunger for deep, complex, yet accessible knowledge”. (s. 48)
 3. <https://podstandards.org/>, zob. zwłaszcza: Justin Jackson, *What is open podcasting, and why does it matter?*
 4. „Since the first podcast feed was created, podcasting has been a bit rebellious; a wild child. The simplicity of combining RSS with media files granted a worldwide broadcast license to anyone with basic recording gear and an Internet connection.”
 5. Natalia Pamuła-Cieślak, *Wideomarketing i podcasting jako formy komunikacji w marketingu treści*, w: *Marketing w działalności bibliotecznej*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2023, s. 783-795.
 6. Andrzej Nazarewski, *Podcasting w nauczaniu języków obcych*, *Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne* 2011, nr 1, s. 19-26.
 7. Marek Deja, *Podcasting i audiodeskrypcja jako forma promocji biblioteki w środowisku osób z niepełnosprawnością wzrokową*, „Nowa Biblioteka” 2014 nr 1, s. 105-114); Iwona Packiewicz, *Działalność promocyjna redakcji Repozytorium*

Uniwersytetu w Białymstoku, w: *Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku. Wspólna droga do otwierania nauki*, red. A. Gałęcka-Golec, Białystok 2023, s. 123-136.

8. Np.: <https://podcastpro.pl/podcasty-naukowe/>; <https://socialpress.pl/2022/06/ciekawe-podcasty-naukowe-polskie-i-nie-tylko/>; <https://uwr.edu.pl/naukowcy/blogi-i-podcasty-naukowe/>; <https://sektor3-0.pl/blog/5-podcastow-naukowych-ktore-zmienia-twoje-spojrzenie-na-swiat/>.

9. Jakub Szczęsny, *Bez nich nie ma dla mnie dnia. Podcasty naukowe, które trzeba znać*, <https://antyweb.pl/najlepsze-podcasty-naukowe>.

10. Zob. The BC Studies Podcast: *An Introduction to Scholarly Podcasting* (speaker.com); *What is a scholarly podcast? Open scholarship and Web 2.0*; Mack Hagood, *Saving New Sounds: Podcast Preservation and Historiography*, w: *Saving New Sounds: Podcast Preservation and Historiography*, red. Jeremy Wade Morris, Eric Hoyt, 2021, pp. 181-194).

11. Np.: <https://www.exordo.com/blog/the-best-academic-podcasts-you-probably-havent-heard-of/>, <https://fourwaves.com/blog/academic-podcasts/>; https://podcasts.feedspot.com/academic_podcasts/, <https://www.scijournal.org/articles/best-academic-podcasts>.

12. <https://fourwaves.com/blog/academic-podcasts/>

13. *Podcast Akademicki – propozycja dla interesujących się ekonomią i biznesem – Nauka* (lublin.eu)

źródło: OtwartaHumanistyka (2024, May 24). Podcast jako forma komunikacji naukowej. Wstępne rozpoznanie. *Otwarta Humanistyka*. Retrieved May 27, 2024, from <https://doi.org/10.58079/11pts>

Linki:

- <https://otwartanauka.hypotheses.org/1003#more-1003>
- <https://doi.org/10.58079/11pts>

Słowa kluczowe: podcast, komunikacja naukowa, podcasting, podcast akademicki, podcast naukowy

Autor: Mariola Dorota Wilczak